

NEMOLAND POLEN

BIJLAGE VAN DE VRIJE WANDELAAR - ZOMER 2004

INHOLD

Wat/waar/waarom Nemoland?

Een hete zomer

Het jaar van Hans en Fred

Studenten lopen stage

Vort met de geit

Vakantieverslagen

Archeologisch onderzoek

Mythen en verhalen

In de sporen van Rübezahl

Het leven van Alfons Sotta

De Heilige Wolfgang

De Witte Vrouw van Nemoland

Struinen tussen breuklijnen

De idealen van Nemoland

Toekomstplannen

Dreiging open steenmijn

Ervaringsleren

De oudst bekende afbeelding van Rübezahl

NEMOLAND

ontmoetingscentrum voor wandelaars, natuurvrienden en avonturiers met een natuurcamping, gasthuis, groeps-accommodatie, caravans, blokhut, workshops, theater/ meditatie ruimte en café op eigen terrein van 32 ha.

Nemoland Polen • Kopaniec-Miedzylesie 5 • 58-512 Stara Kamienica • Polen • info@nemoland.org • www.nemoland.org

informatie en boekingen: Nemo – Westerpark 2 – 1013 RR Amsterdam – tel. 020-6817013

WITAMY! WELKOM IN NEMOLAND

Wat is Nemoland?

Nemoland is een ontmoetingscentrum voor wandelaars, natuurvrienden en avonturiers met een natuurcamping, gasthuis, groeps-accommodatie, caravans, blokhut, workshops, theater/meditatieruimte en café op eigen terrein van 32 ha.

Nemoland ligt in het gehucht Miedzylesie (vroeger Kolonie Ramberg) in het zuid-westen van Polen, in de uitlopers van Isergebergte en Reuzengebergte. Volledig afgelegen, en toch maar 15 min. lopen van het dichtstbijzijnde dorp. Het ligt op 550m. hoogte in een heuvel- en bosachtig landschap, om de Heksenberg heen, langs de beek de Kamiénica. Het 32 ha. grote eigen terrein bestaat uit veel kleine akkers, een aantal grote grasweiden, beken, verruigde percelen en een oud bos. De vele voetpaden, houtwallen en stenen muren zijn oude sporen van een natuurrijk cultuurlandschap.

Nemo in Polen

De omgeving van Nemoland is een fantastisch wandelgebied, maar door het lot van de geschiedenis zwaar getroffen. De ervaring die Nemo heeft in Nederland om toerisme (wandelen) te koppelen aan duurzame ontwikkeling (behoud van voetpaden, natuur, cultureel erfgoed, lokale economie) komt in Polen goed van pas. De activiteiten van Nemo in Nederland en Polen vullen elkaar goed aan. Daarnaast biedt uitwisseling tussen Nederland en Polen binnen de uitgebreide EU ongekende mogelijkheden. Nemoland in Stara Kamiénica is dan ook geen Hollandse kolonie, maar een ingang om het waardevolle van Polen beter te leren kennen. Bovendien is de bereidheid en enthousiasme van Polen uit de streek om samen te werken met Nemo erg groot.

Wat biedt Nemoland?

- * Overnachtingsmogelijkheden voor groepen en individuele gasten met kamers, twee slaapzolders, 5 caravans, blokhut of met de tent in de boomgaard of op het weiland
- * Eenvoudige, maar propere sanitaire voorzieningen (warme douches, wastafels en 'droge' toiletten)
- * 32 ha. eigen terrein met moestuin, boomgaard, vuurplaatsen, beken, weilanden, heuvel, bos en veel voetpaden
- * Dagelijks de mogelijkheid tot Pools eten bij de boer of in het Nemohuis zelf, of:
  - * Zelf koken. Er is een keuken met alle voorzieningen, en de winkel is op 15 min. loopafstand
  - * Groepsruimte in het woonhuis en café/ontmoetingsplaats met terras en vuurplaats
  - * Theaterruimte/meditatieruimte
  - * Echte stilte en rust; 's nachts, maar veelal ook overdag als veel gasten 'op pad' zijn
  - * Lokale producten, zoals honing, melk, jam, gebak, aardappelen, groente, fruit, kruiden

Meewerken

- * Gasten worden uitgenodigd om mee te werken aan de opbouw en het onderhoud van Nemoland. Te denken valt aan zeisen, bomen snoeien, paden onderhouden, verf- en metselwerk etc.
- * Misschien heb je een eigen ideeën deskundigheid of hobby die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van Nemoland. Nemoland is als 'vrije associatie' gegroeid met de bijdragen van gasten, vrijwilligers en participanten. We geven je graag de vrijheid om een eigen bijdrage te leveren.
- * We zoeken ook vrijwilligers en stagiaires die op basis van goede afspraken een tijdje komen werken.

Er op uit!

- * Eindeloos dwalen: genieten van de stilte en de wilde natuur
- * Een eigen aanbod van wandelroutes, kaarten, achtergrondinformatie, gidsen
- * Keuze uit tientallen dagwandelingen en meerdaagse wandelingen van boerderij naar boerderij/berghut
- * Tochtjes naar onder meer diverse kastelen, historische steden, kuuroorden, kloosters, natuurparken, museum concentratiekamp Gross Rosen of kunstenaarskolonie Wolimierz
- * Workshops bij kunstenaars in de streek, paard rijden, kristallen zoeken
- * Beleven van sagen, legenden en rituelen van het Isergebergte bij de Verhalenput en op de Heksenberg
- * Avonturen voor kinderen (4 tot 88 jr): speurtochten, spoorzoeken, hutten bouwen in het Kinderbos, zoektocht naar berggeest en heks Aga op de Heksenberg, dammen bouwen in de beek
- * De mogelijkheid om er (in overleg) even zonder de kinderen er op uit te gaan
- * In de vakanties zijn er excursies met Poolse gidsen die alles weten over de geschiedenis en de natuur (flora, fauna, geologie) van het gebied.
- * Begeleide Nemowandelingen
- * Alle bestemmingen zijn per openbaar vervoer bereikbaar.
- * Meer informatie zie website www.nemoland.org

KORTE BERICHTEN

Droogte

In 2003 was het voorjaar en de zomer bijzonder droog. De hele streek had er onder te lijden. Het grondwater stond veel te laag, geen water om te sproeien en zelfs in de hele streek was er gedurende een paar maanden geen drinkwater! Op vaste punten konden mensen met hun tankjes water halen. Dat zijn ze wel gewend in de zomer, maar dit jaar was het extreem lang. Ongelooflijk is het dat op Nemoland de hele zomer wel water was!

Hans&Fred/ Duo Voices

Onvergetelijk zijn ze. Ze hebben de afgelopen zomer tot een geweldig succes gemaakt. Het witte huis met de rode geraniums in de buitenbakken, de schitterende Dahliatuin aan de achterkant van het huis, de rotstuinjes verspreid over het hele terrein en zelfs bloemen op de wc. En dat alles ondanks de grote droogte! De moestuin was niet helemaal meer te redden, de hazelnoten bleven leeg. Ondanks dat kon ons duo alles laten groeien en bloeien. Ook de gasten bloeiden op bij alle zorg en aandacht. Pannenkoeken bakken, lekkere cake in het café, elke dag de wc's poetsen en toch altijd opgewekt! De geit en de honden hadden de zomer van hun leven, de poezen werden ontvlooid en gesteriliseerd. En de gasten werden uitgebreid rondgeleid, kregen koffie en konden altijd bij ze aankloppen. Ze konden ook goed zingen, als het duo Voices. Geen plek was hun te gek. In het Café, om het kampvuur, op het actieweiland tegen de mijnen, in de molenshuur, op de overloop in huis of in de kelderkeuken. Een half jaar hebben ze Nemoland laten bloeien, en we missen ze nu al. Helaas kwamen ze maar voor één seizoen. We zijn druk bezig om nieuwe beheerders te vinden.

Veel actieve gasten

In 2003 waren er 223 individuele gasten, met totaal 2051 overnachtingen (in 2002 1667).

Veel gasten waren actief met bv. het bouwen van een werkbank en een geitenhok, de elektra en werken in de tuin. Onze Poolse werkers hebben de schuur afgebouwd tot groepsappartement en werken aan de 2e blokhuur.

Café

's Avonds is het Café de plek waar iedereen even langskomt voor de aanspraak. Tips over wandelingen, taalproblemen bij de boodschappen, wie past morgen op wie zodat de ouders kunnen wandelen, of gewoon gezellig bij het kampvuur zitten soezen en liedjes zingen. Muziekinstrument en liedboekjes zijn altijd zeer welkom, ook al heb je 20 jaar niet meer op je fluit geblazen, wie weet wat er nog samen te spelen is.

Molenshuur

De molenshuur, beneden aan de beek, is inmiddels ook in het bezit van Nemo. Hij moet nog helemaal verbouwd, maar de voormalige koeienstal spreekt het meest tot de verbeelding en is alvast in gebruik genomen. Niet voor koeien, maar voor optredens met muziek. Het inwijdingsfeest was in mei. Alle burens waren gekomen en er werd gezongen en muziek gemaakt. Hans&Fred maakte het feest compleet met onvervalste Hollandse liedjes. Een aantal gasten daalden als heksen van de Heksenberg, de Poolse burens zaten er netjes bij, inmiddels al gewend aan die Hollandse vreemde vogels maar vooral genietend van de Hollandse muziek. Na de inwijding werd er een aantal malen een muziekkavond georganiseerd. Die waren betoverend mooi vanwege het optreden van Jan en Helga!

Stenenexcursies met Slawek

Slawek is onze Poolse gids en kent de hele streek als zijn broekzak. Hij kan ingehuurd worden om wandelingen te begeleiden, maar zijn specialisme is de geologie. Hij kent alle plaatsen waar mineralen, fossielen en half edelstenen aan de oppervlakte komen. We hebben dan ook regelmatig met hem door steengroeven, beken en verlaten plekken in het bos gedwaald, met hamertjes, schepjes en harkjes. Vooral grote brokken agaat in allerlei kleuren vonden we. Maar ook veel kwarts, vooral amethyst, en brokken steen met bergkristalletjes erin. Eén van de gasten bleek juwelier met veel verstand van stenen. Hij had een slijp en schuurmachine bij zich dus konden de brokken meteen van binnen bekeken worden. Dit was zo'n succes dat Nemo nu ook deze apparatuur heeft aangeschaft, zodat we zelf de stenen kunnen bewerken. Deze zomer wordt de apparatuur door de juwelier geïnstalleerd in de werkplaats en Mathilde gaat zich hierin bekwalen.

Kinderland

Kinderen vermaken zich prima in Nemoland. Dammen bouwen in de beek, hutten bouwen in het kinderbos, tafeltenistoernooien, badminton of computerspelletjes doen in het café (alleen bij slecht weer). Het buitenhok van de geit Sniezka wordt al een soort hangplek voor de jeugd. De oudere jeugd kan ook de speurtocht door de omgeving doen. Lekker spannend over de Heksenberg, met veel braamstruiken! Maar ze kunnen ook ingezet worden bij klusjes! Het hok van de geit schilderen, de groteren kunnen de kleintjes helpen met boomhutten bouwen, boodschappen doen in de dorpswinkel, waar ze trouwens heerlijke ijsjes hebben!

Mathilde Andriessen

Vort met de Geit!

Boer Adam had een jong geitje en dat was nu net wat wij graag wilden. Leuk voor de kinderen en gezelschap voor de poezen en honden. Omdat ze nooit iets anders gezien had dan de boomgaard van Adam, schrokken moeder en dochter geit en het schaap nogal van de Hollandse invasie. Maar na een snelle kennismaking met de kinderen zag ze het wel zitten en liep ze met de hele stoet over de weg van Mala Kamienica naar Nemoland. Snel ging het niet, het gras was buiten de boomgaard natuurlijk veel lekkerder. Over het bruggetje over de Kamienica moest ze gedragen worden. Nog een beetje mekkerend van alle opwinding liet ze zich vastpinnen aan een touw op het grasveld voor het huis. Wat een schrik, toen we de volgende ochtend hoorden dat moeder geit en het schaap die nacht waren doodgebeten door waarschijnlijk een troep wilde honden! Ons sneeuw witte geitje werd het hoogtepunt van Nemoland en daarom Sniezka gedoopt (Sneeuw witje). Net als de hoogste (witte) bergtop van het Reuzengebergte. Vanwege alle loerende gevaren, werd er door een paar gasten snel een prachtig hok gebouwd. Nu overwintert ze weer bij Adam in zijn schuur. Deze zomer kleine geitjes?

Sporen middeleeuwse glasovens bij Nemoland

September 2003 deden archeologen van het Reuzengebergte Museum in Jelenia Góra onderzoek naar de resten van glasovens in het dal van de Kamienica, tussen Mala Kamienica en Chromiec, aan de rand van Nemoland en het bedreigde mijnbouwgebied. De zoon van de houtvester van Chromiec, Radoslaw Mieczkowski, had hier interessante stukjes ceramiek en glas gevonden. Onderzoek wees uit dat het ging om de oudste sporen van de glasindustrie in Silezië.

Bij vooronderzoek in juni 2003 waren al veel resten gevonden die wezen op belangrijke glasovens uit de 14e en 15e eeuw. Maar voor onderzoek was geen geld. De dorpsvereniging van Kopaniec verzamelde fondsen (ook Nemo droeg bij) en het onderzoek kon beginnen. De vondsten waren buitengewoon interessant. Er werden restanten gevonden van glasovens, bijgebouwen en resten van de glasfabricage. De schaal van de glas-industrie moet groot geweest zijn, net zoals in het Reuzengebergte bij Piechowice. Vanwege het belang van het onderzoek is het gebied ingeschreven op een landelijke lijst van monumenten, waarmee het gebied beschermd is. De grote vraag is of dit kan bijdragen om de schadelijke mijnbouw tegen te houden. De mijnbouw zou in het gebied grote schade aanrichten en de waardevolle archeologische vindplaatsen voorgoed vernietigen.

Vanaf 1998 Nemo-actief in Polen

In 1998 hebben Nemoleden het wandelcentrum in Polen aangekocht en werd het huis geopend door de burgemeester en door de pastoor ingezegend. Een Nederlandse bioloog maakte een inventarisatie en natuurbeheerplan voor het gebied. Nemo organiseerde o.a. uitwisselingsprojecten met dorpsscholen en de gemeente, schonk weefgetouwen aan kunstenaars, maakte een wandelroutenetwerk en zette een 'verhalencentrum' op, gericht op het verzamelen en beleven van plaatselijke sagen en legenden. Met de voormalige Duitse bewoners ontstonden uitgebreide contacten om hun verhalen en foto's te verzamelen. Ook worden in de omgeving elk jaar concerten georganiseerd met optredens van een Nederlands koor, tijdens de 'Hollandse Dagen'. Vrijwilligers en gasten hebben veel oude voetpaden hersteld en houtwallen gesnoeid en Nederlandse scouts bouwden twee voetbruggen. Er werd een parkeerplaats en een terras met vuurplaats aangelegd. Op het terrein werden verder douches, droge wc's en een blokhut gebouwd, de hooischoor is café geworden en de schuurruïne werd gerenoveerd tot groepsaccommodatie en werkplaats. In de werkplaats werd door gasten een prachtige werkbank en een geitenbok gebouwd. In 2003 verscheen de eerste geit. In 2004 wordt het bezit ondergebracht in een Poolse stichting Nemo, met een Poolse beheerder.

Hondenlevens

Vijf jaar lang was Tylo de waakhond onze steun en toeverlaat. Kwamen we aan na een lange winter weer terug.. dan piepte hij van plezier. Als herdershond was zijn neus om geuren te herkennen perfect in orde. Ook als waakhond was hij perfect, al blafte hij soms wat te vaak naar hertjes, die van ons best in de tuin mochten komen. Tot in mei Tylo 's ochtends dood in zijn hok werd gevonden, in zijn slaap overleden. Een longbloeding werd vermoed. We hadden nooit verwacht dat we ons zo zouden hechten aan een waakhond. Alle Nemo gasten die Tylo dierbaar was willen we dit nog laten weten. Hij is niet meer. We hebben hem met z'n allen begraven. Nu is er Atos, want een waakhond is absoluut nodig op ons eenzame landgoed. Atos werd ons zomaar gebracht, een dag nadat Tylo er niet meer was. Atos is een schat, daar is iedereen het over eens. Maar...Atos blaft niet en valt steeds om! En dat voor een waakhond. Wat nu?

Studenten actief voor Nemo

Nemo heeft haar aanbod voor stages en afstudeerprojecten gebundeld en gestuurd naar verschillende universiteiten en hogescholen in Nederland. Vooral het Polenproject is interessant voor studenten om hun studie te combineren met activiteiten voor Nemo. Een groot aantal studenten reageerden en er is inmiddels een samenwerkingsverband met de volgende studenten ontstaan:

Maarten Peters en Jonathan Hibma van de Academie van Bouwkunst in Amsterdam maken een bouwontwerp maken voor de Molenshuur en een nieuw gebouw op het Nemoterrein. Emiel Elgersma van de Haagse Hogeschool, sector Informatica ontwierp een geheel nieuwe databasegestuurde website voor Nemo.

Eline Lomme van de Hogeschool voor toerisme in Breda doet onderzoek naar ervaringsleren. Twee studenten aan de Hogeschool van Utrecht, Hilbert Tijmes en Neeltje van de Vossenbergh, die de de lerarenopleiding Aardrijkskunde volgen met de specialisatie Natuur- en Milieueducatie. Ursula Hanff van de opleiding Stad en Streekontwikkeling op de HAS Den Bosch. Miranda Bink van de opleiding Plattelandsvernieuwing van de Hogeschool INHolland in Delft, afstudeerrichting Groen en Landschap. Jiska de Vries, studente Plattelandsvernieuwing aan Hogeschool Larenstein te Deventer. Mariska Tjon A Loi van de International Business & Management Studies aan de Hanzehogeschool in Groningen. Corien werkt in het onderwijs en wil 3 weken vrijwilligerswerk doen. Jiska de Vries, studente Plattelandsvernieuwing aan de Hogeschool Larenstein in Deventer. Er is een meerjarig samenwerkingsverband afgesproken met Stichting Otherwise (coörd. Annick Chevalier), opgericht door studenten van de Wageningse Landbouwuniversiteit, gericht op duurzame agrarische ontwikkeling. Met de Wetenschapswinkel van de Universiteit van Wageningen is overleg gaande over een onderzoeksproject.

Ervaringsleren

De komende jaren wil Nemoland haar doelgroep uitbreiden door reïntegratietrajecten en trajecten voor 'ervaringsleren' aan te bieden voor probleemjongeren, scholieren en studenten, maar ook vakantiegangers die hun vakantie zinvol willen besteden: zie pag. 16/17. Met de Leidse koepel voor jeugdhulpverlening Cardea is een samenwerkingsverband opgezet om reizen naar Nemoland te organiseren voor jongeren. In maart komt de eerste groep jongens. Zij gaan een bivak opzetten met zeer primitieve middelen. Als ze tijd over hebben gaan ze de kinderhutten restaureren.

Plannen voor 2004

Voor 2004 hebben we veel plannen: de verbouwing van de Molenshuur als activiteitencentrum, het restaureren van de meditatiekamer, de aankoop van een tractor en de nieuwbouw van het Verhalencentrum. Er is achterstallig onderhoud aan de schuren en het huis, en er moeten meer kachels komen. Verder willen we meer dieren gaan houden, graslanden maaien, de tuinen uitbreiden en voetpaden vrijmaken. We gaan educatieve programma's opzetten voor jongeren en gasten die hun vakantie zinvol willen besteden, onder het motto 'ervaringsleren'. Ook gaan we meer samenwerken met Poolse organisaties uit de buurt.

Wil je Nemoland ondersteunen?

Zonder ondersteuning zijn de plannen voor 2004 niet mogelijk. Je kunt op 4 manieren participeren in Nemoland: als donateur, obligatiehouder of participant (certificaathouder) of natuurlijk door het bieden van praktische steun als actieve gast of vrijwillige medewerker. Ook zoeken we spullen zoals huisraad, linnengoed, gereedschap, keukenspullen, kantoorapparatuur enz..

Gezocht: vrijwilligers en stagiair(e)s

Nemoland zoekt in 2004 vrijwilligers die willen helpen bij gastenactiviteiten, het werken in de natuur en bij de bouwprojecten. Vooral in de periode mei tot en met augustus zoeken we enthousiaste en handige klussers die hun vakantie willen combineren met werken. We bieden naast verzekeringen en begeleiding: gratis overnachten en je betaalt de kostprijs voor de maaltijden. Ook zoeken wij vrijwillige medewerkers of adviseurs met specifieke vaardigheden zoals op het gebied van verbouwingen, elektra, land/tuinbouw, geologie, biologie, geschiedenis.

Werkvakanties

We combineren ook projecten en klussen tot werkvakanties, vanaf 26 April 2004 tot oktober. Er is veel te doen, maar er blijft genoeg tijd over om te wandelen. Geef je snel op!

ONZE ZOMER BIJ NEMO IN POLEN

Saskia Hoek

Een helling van de Ramberg, ergens halverwege, uit zicht en wat buiten het gangbare gedeelte, zouden onze tentjes komen te staan. Dus; veel gehijg en gepuf om in de hitte toch nog heel wat spullen met z'n vieren daar boven te krijgen, talloze keren heen en weer lopen met nog ongeoefende kuitspieren.

De beloning; een mooi ongerept plekje wat letterlijk veroverd moet worden, het duurt namelijk nog enige nachten voordat onze tentjes zo staan dat je niet vanuit een nachtmerrie wakker schrikt omdat je van een waterval naar beneden stort en vervolgens blijkt ook letterlijk een stuk naar beneden gegleden te zijn. Kijken we de helling omhoog, dan zien we het hoge wilde gras vol wilde bloemen met opvallend veel st Janskruid (geneeskrachtige plant)eindigend in een bomenstrook en de meestal blauwe lucht. Vaak scheren er zwaluwen vlak boven het gras happend naar de vele insecten. Voortdurend is er het concert van de krekels, vooral 's nachts zorgen ze voor een ononderbroken golf van geheimzinnige geluiden. Onder ons; de helling naar beneden, wat bomen, een stenen wal, een bijgehouden(!) grashelling met in de diepte een blokhuut en het Nemocafé met de vuurplaats die we 's avonds in de duisternis mooi zien op lichten.

Zo'n plek kan niet anders dan een gevoel van rust, ruimte en vrijheid geven!

Onze kinderen (zoon van 12 en dochter van 15),m.n. onze dochter blijkt echter ook overvallen te worden door een gevoel van "verbannen worden" en "eenzame afzondering". Gelukkig blijkt zij slechts met een kleine afdaling toegang te krijgen tot een uitgebreid sociaal leven en is zij de rest van de tijd overal en nergens te vinden.

Wat eenvoudig kan het leven voelen wanneer je een paar keer per dag naar beneden moet om water te halen, met een boodschappentas naar het dorp loopt waar een winkeltje is waar alle basisdingen te koop zijn zonder dat je per artikel een keuze moet maken uit 20 soorten, je 's ochtends vroeg de helling afdaald naar een kleine "vijver" in de beek, ontstaan doordat kinderen en volwassenen er een dam in aangelegd hebben, om je daarin, na de nodige moed verzameld te hebben (het is heel koud), kort en krachtig onder te dompelen en daardoor zo'n sterke tinteling van energie te ervaren dat je het gevoel krijgt de hele wereld aan te kunnen (dat haalt niet bij een douche). Je kunt er luisteren naar de stilte en er is echte duisternis waarin je de oneindigheid en betovering van de wereld van de sterren kunt ervaren.

Ingebed in de natuur zijn er de ontmoetingen met een bonte verzameling aan mensen en kinderen die een ding gemeen hebben, ze houden (bijna) allemaal van deze plek.

Ontmoetingen tijdens wandelingen, bij de gemeenschappelijke maaltijden, in het washok, bij de rivier, ergens op het terrein, luierend, lezend of aan het werk, 's avonds in het café en bij het vuur pratend, verhalend, zingend en muziek makend. Je kunt naar buiten trekken, de omgeving verkennen, natuur of cultuur, je kunt ook het plezier ervaren van met elkaar aan een klus te werken, klussen te over, en het voelt goed aan om in vrijheid een stukje verantwoordelijkheid op je te nemen voor de plek waar je leeft. Overal aanwezige beheerders Hans en Fred, die uitmunten in ruimhartige gastvrijheid, persoonlijke aandacht en flexibiliteit in het oplossen van talloze uiteenlopende problemen en probleempjes.

In de verhalen die de ronde doen wordt de Ramberg tot leven gewekt, geheimzinnige krachten en wezens hebben zich al heel lang met deze plek verbonden en kunnen door ons mensen beleefbaar gemaakt worden. Alleen voor wie zich opent en luisteren kan met hart en ziel zullen zij zichtbaar en hoorbaar worden.(grote mensen schijnen daar soms wel eens moeite mee te hebben). Beneden aan de voet van de berg is de vroegere paardenstal, de kapel. Die mochten wij een keer in de avond betreden... Door de donkere gang komen je de flakkerende lichtjes van de kaarsen tegemoet, overal in de gewelfde ruimte zijn kaarsjes, als van zelf worden we stil en naar binnen gekeerd. Er gaat gezongen worden door twee mensen, Helga en Jan, een paar Russische, melancholische liederen. Vanuit die stilte klinken de stemmen op, heel puur en zuiver vanuit de ziel... Onze zielen worden geraakt, het ontroert... We genieten, groot en klein. Dit is een andere pracht dan de pracht van de natuur, maar het lijkt wel of de natuur deze menselijke uiting nog zuiverder kan doen verschijnen.

Er gonzen veel ideeën rond over wat deze Nemoplek zou kunnen betekenen in de toekomst, je eigen fantasie gaat gelijk ook met van alles aan de loop. Wat is er al veel gebeurd in die 5 jaren voor natuur en mens. Wat een moed is er voor nodig geweest om dit project aan te gaan, het kan niet anders dan dat dit gedragen wordt door de inspiratie, het enthousiasme en de daadkracht van vele mensen met in de eerste plaats die van de initiatiefnemers en dragers van het geheel, Peter en Mathilde. Een bijzondere plek met bijzondere mensen! Heel veel dank voor alles!!!

IN HET VOETSPoor VAN RÜBEZahl

Het levensverhaal van Alfons Sotta 1924-1987

De beeldhouwster Johanna Nijlunsing vertelt het levensverhaal van de Duitse beeldhouwer Alfons Sotta, bij wie ze in de leer geweest is. Ze kwam in 2003 naar Nemoland in Polen om de geboortestreek van Sotta te bezoeken. Ze raakte (net als Alfons Sotta) in de ban van de verhalen over Rübzahl in de omgeving van Nemoland. Ze wil de herinnering aan Alfons Sotta niet alleen levend houden door zijn levensverhaal te vertellen, maar ook door zelf een beeld te maken van Rübzahl voor Nemoland. Het verhaal over Alfons Sotta leest als een mythe, maar alles is waar gebeurd! Het verhaal sluit direct aan op het verhaal over Rübzahl en de heks Aga dat een jaar geleden in de Vrije Wandelaar verscheen.

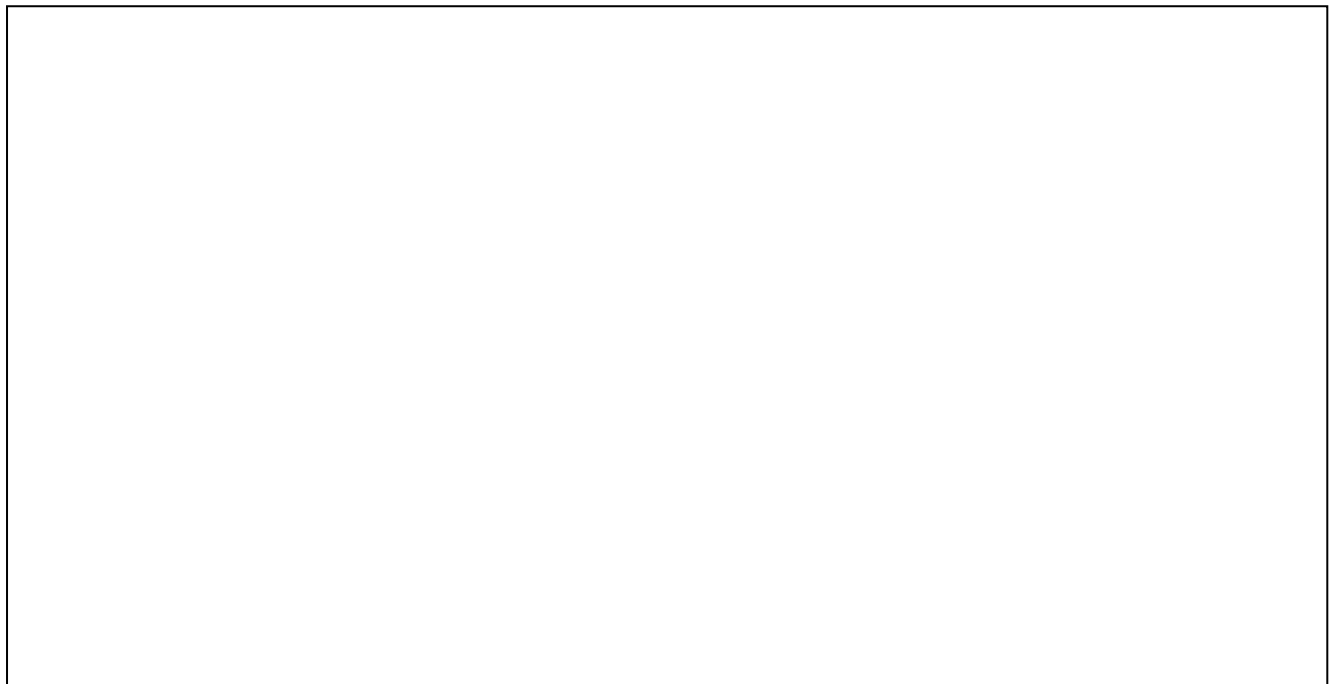
Lang geleden, in de goede tijd, werd in een arm boeren gezin een jongetje geboren met grote blote voeten. Samen met zijn zus groeide hij op tussen de hoogste toppen van het Reuzengebergte niet ver van waar nu het land van Nemo ligt. Zijn ouders merkten al snel dat hij een eigen wijsheid bezat waar ze weinig invloed op hadden. Zo wilde hij absoluut niets aan zijn voetjes. De sokken die zijn moeder hem aantrok friemelde hij net zo snel weer uit. Hij leerde lopen en stapte dapper rond op blote voeten en keek nieuwsgierig naar de bergen. Toen de tijd kwam om anderhalf uur gaans naar school in Schreiberhau, tegenwoordig Szklarska Poreba, te lopen, liep hij daar zonder schoenen heen en weer terug naar huis. Zelfs op zondag als ze als goed katholieken ter kerke gingen wilde hij geen schoenen aan. De andere kerkgangers staarden naar zijn voeten en lachten hem uit zodat zijn zus en ouders zich diep schaamden. Maar de jongen scheen zich er niet druk om te maken. Zijn moeder was het al langer opgevallen dat ze een bijzonder kind had. Hij was nooit ziek, had zelfs geen koude voeten in de strenge en sneeuwrijke winters en als hij zich verwonde leek hij weinig pijn te voelen. De eeltlaag onder zijn voeten groeide gestaag maar omdat hij zich nogal onbehouden gedroeg had hij vaak ergens een snee, een splinter of verstuurde een enkel. Hij klaagde echter nooit en zijn verwondingen genazen veel sneller dan bij andere kinderen.

Hij hield ervan in de bergen rond te dwalen. In de herfst vergezeldde hij zijn grootmoeder bij het zoeken naar bessen, kruiden en paddestoelen. Zij leerde hem alles over de natuur om hem heen. De verhalen die ze vertelde over Rübzahl, de berggeest van het Reuzengebergte, de vorst der gnomen die de gewone mensen angst inboezemde, maakten diepe indruk op hem. In de mondelinge overleveringen was hij altijd een raadselachtige figuur gebleven met zijn duivelse streken en menselijke verlangens. Als de jongen alleen rondzwierf tussen de rotsen, de bomen en vooral in het voorjaar met het oorverdovende lawaai van het snel stromende water in de rivieren voelde hij zich één worden met de bergen en hoopte vurig een glimp van Rübzahl op te vangen. Met felle allesziende ogen keek hij zonder angst rond want hij had niets te vrezen van de gestalte waarvan hij zeker wist dat die ooit voor hem zou verschijnen. Uit de verhalen van zijn grootmoeder had hij begrepen dat Rübzahl een uitgestrekt onderaards rijk bewoonde met gangen en zalen diep onder de korst van de aarde. Hij voegde zich ongeveer één keer in

de paar honderd jaar onder de mensen omdat hij zich wel eens erg alleen voelde en behoefte had aan menselijk contact, maar altijd trok hij zich diep teleurgesteld in de mensen weer terug. Het jonge ventje had in Rübzahl een zielsverwant gevonden want die liep bovenaards ook op blote voeten om het gevoel met de aardse krachten op te kunnen opvangen en te kunnen gebruiken.

Al met al had de jongen vele redenen om soms wekenlang zonder iets te zeggen bij zijn tante te logeren. Zij woonde ver de bergen in en het ventje had bedacht dat zij dus vast en zeker dichterbij Rübzahl woonde dan zijn ouders. Een andere reden was dat hij zijn tante veel liever vond dan zijn eigen moeder. Zij had zelf geen kinderen kunnen krijgen, dekte hem 's avonds lekker warm in zijn bedje toe en dan kreeg hij een liefdevolle nachtzoen. Deze menselijke warmte miste hij thuis en de tante leek hem beter te begrijpen met zijn eigenwijze gedrag dan zijn ouders. De jongen had zo zijn geheimen, vond wat hij wilde vanzelfsprekend, voelde zich daarin gesterkt door de verhalen van zijn grootmoeder en daar viel niets aan uit te leggen.

Het was zijn vader opgevallen dat hij geen enkele interesse toonde voor het vee en het boerenwerk. Zijn zoon was altijd op pad. Toen Alfons 13 jaar oud was vond zijn vader dat het tijd werd dat hij leerde melken want hij was tenslotte zijn opvolger. Maar Alfons had zelf allang beslist dat hij steenhouwer wilde worden, het was trouwens de enige andere mogelijkheid want in die tijd werd je in deze streek boer of steenhouwer. Hij had ze aan het werk gezien in de bergen. Ruwe mannen, sterk en onverschrokken. Op die manier bleef de kans groter dat hij Rübzahl zou ontmoeten want die zou zich nooit zo dicht bij de boerenmensen en hun dieren vertonen dan tussen de hoge rotsen. Zijn grootmoeder had hem meerdere keren verteld dat zich rondom de Sneekoppe geheime uit en ingangen bevonden die alleen door de berggeest gekend en gebruikt werden. De vader was diep teleurgesteld, maar wist dat hij er niets aan kon veranderen en zocht voor Alfons een leerplek bij een ploeg bergwerkers. Natuurlijk verwonderde iedereen zich over de jongen op blote voeten, vroegen hem wat hem bezielde maar kregen geen antwoord. Hij bleek echter een goede leerling te zijn die zonder te mopperen in weer en wind barrevoets mee ging naar de moeilijkste plekken in de bergen. Het gebeurde nogal eens dat iemand een misstap maakte en daardoor een pijnlijke knie of zere voet opliep.

Behendig als een steenbok klauterde Alfons dan naar de ongelukkige om hem te helpen. Zo ontdekte hij zijn helende krachten. Dat hij zijn eigen verwondingen kon helen dat wist hij allang maar dat hij ook de pijn van andere mensen kon verzachten daar was hij zich nog niet van bewust geweest. De mannen vonden het zeer bijzonder maar geloofden meer in toeval dan in de helende handen van de vreemde jongen.

Toen brak de kwade tijd aan. Hitler had bedacht en al jaren verkondigd dat Duitsland de wereld ging veroveren. De Duitsers zouden heer en meester van de hele wereld worden. Langzaam maar zeker vertrokken al zijn collega's. Zij wilden vechten voor volk en vaderland. Op 16 januari 1943 werd Alfons Sotta 18 jaar en ging in legerkleding mét laarzen aan op oorlogspad naar verre, vreemde landen. Hij ging niet alleen omdat hij moest of omdat iedereen ging, het avontuur trok hem ook. Rübzahl had zich tenslotte nog nooit laten zien en alleen aan een geest had hij bij het volwassen worden niet meer genoeg.

Twee jaar vocht hij in Italië en Rusland alsof zijn leven ervan af hing. Van de ene op de andere dag was hij alle contact met de aarde verloren... Onverschrokken, ingezet in de voorste linies met een paard en een wagen vol explosieven, want in het gebergte had hij tenslotte leren omgaan met allerlei springstoffen. Twee jaren en vele doden verder hadden de Duitsers de oorlog verloren. Alfons werd opgepakt en werd één van de vele krijgsgevangenen "onder de Russen". Zijn laarzen moesten uit en werden hem afgepakt. In korte tijd zag hij kans te ontsnappen en na een lange tocht vond hij onderdak bij een boer vlakbij de nieuwe grens. Er waren door de overwinnaars van de oorlog nieuwe landsgrenzen getrokken vanwege de herverdeling van land. Overdag was er werk op de boerderij, 's nachts hielp hij ontredde Duitsers door een uitgestrekt moerasgebied over een onzichtbare grens van west naar oost op zoek naar familieleden en van oost naar west op de vlucht voor de communisten. Kleine groepjes mensen met vaak jonge

kinderen van een verloren volk. Zij moesten nu lijden wat door hun toedoen andere volken voorheen hadden geleden.

Op een dag deden de Russen een inval en kwamen Alfons ophalen. Een andere loods, al eerder gevangen genomen, was doorgeslagen en had alle loodsen langs de grens die hij kende verraden. Vlakbij Berlijn, in het kamp Sachsenhausen waar tijdens de oorlog joden gevangen zaten, werden nu duizenden Duitse vrouwen en mannen, meisjes en jongens gevangen gehouden. Alfons zag daar iedere dag mensen doodgaan van honger en ziekte. Hij leerde er breien, niets doen, stelen, dorst en honger lijden, vlooien en luizenplagen doorstaan. Door alle ontberingen op het nippertje aan de dood ontsnapt kwam hij na vier lange jaren vrij, vijf jaar na het einde van de oorlog. Hij was vrij maar beseft dat zijn hele jeugd voorbij en verloren was gegaan aan die vervloekte oorlog. Hij wist niet meer wie of wat hij was of wilde. Hij wilde wel terug naar de bergen maar door de nieuwe grenzen hoorde zijn geboorte streek nu bij Polen en bijna alle mensen die daar voor de oorlog woonden waren verjaagd, gedood of gevlucht.

Via via hoorde hij dat zijn ouders en zus nu in Hamburg woonden. Na het eerste blijde weerzien was er eigenlijk niets wat hen nog kon binden, de onderlinge band was toch al nooit goed geweest. Allemaal waren ze getekend door ontberingen en ontheemding en konden er niet met elkaar over spreken. Er werd hard gewerkt om de kapot gebombardeerde stad weer op te bouwen en zo probeerden ze te vergeten. Alfons verdiende zijn brood door een handeltje op te zetten in houten crucifixen, heiligenbeeldjes en schilderijtjes die hij samen met nog een oorlogsslachtoffer ging uitventen langs de grens met Nederland waar veel katholieken woonden.

Barrevoets trok hij langs de huizen, probeerde zijn verloren jongensjaren in te halen en bedreef de liefde met wie maar wilde. Zijn handel ging zo goed lopen dat hij een eigen bedrijf startte. Hij nam mensen in dienst die uit hout beelden konden maken en zelf maakte hij de meest ingewikkelde schilderijenlijsten waarna ze met bladgoud verguld werden. Van lieverlee hoefde hij niet meer op pad maar kon vanuit huis aan winkeliers leveren en verdiende genoeg om van te leven. Af en toe kwam er een vrouw langs om geld te eisen voor hun kind. Af en toe kwam er een kind langs om te vertellen dat hij zijn of haar vader was. En geen van zijn kinderen sloot hij in zijn hart. Het leek alsof sinds de oorlog zijn hart gesloten was. Hij verwaarloosde zichzelf tot de dag dat de veel oudere Marie besloot om zo goed en zo kwaad als dat ging voor hem te zorgen, in ruil voor een huis met een dak erboven voor haar en haar zoon. Zo is't gegaan, ze werkten hard en zo hielden ze elkaar in evenwicht. Via allerlei omwegen en mensen ontwikkelde Alfons zich langzaam maar zeker als beeldhouwer.

Op een dag kwam er een jonge Hollandse op bezoek en vroeg hem of ze bij hem "in de leer" kon komen want ze wilde beeldhouwer worden. Na een drietal jaren leren maakten ze samen halve en hele heiligen, heksen en duivels, zeemannen en scheepsmeerminnen, sprookjesdieren en berggeesten dat het een lieve lust was. Vele verhalen over zijn jeugd, zijn geboortestreek, Rübzahl en de oorlog later, zouden ze samen een reis naar het Reuzengebergte maken. Ze zouden opstijgen naar de Schneekoppe (Sniezka) waar hij verkreukelde ansichten van had bewaard, ooit gestuurd door vroegere bekenden uit Szklarska Poreba, voorheen Schreiberhau zijn geboorte dorp. Ze zouden wandelend op zoek naar plekjes van herinnering en natuurlijk de reus Rübzahl ontmoeten. In groot en klein uit hout gesneden spiedend over de heuvels verlangend naar onbereikbare menselijkheid.

Maar vlak voordat het zover was voltrok zich een ramp. Een dag voordat Alfons 63 jaar werd stond zijn huis in lichterlaaie. Voor de tweede keer in zijn leven verloor hij huis en haard. Hij werd ziek en met de dood voor ogen streed hij een strijd die hij al eens eerder gestreden én gewonnen had. Hij dacht dat kunstje nog een keer te kunnen flikken. Zelfs toen hij op een gegeven moment sokken aan wilde omdat hij koude voeten had drong het niet tot hem door dat hij zijn leven niet redden kon. Totdat een dokter hem alle hoop ontnam...Hij was té ziek.

De oude man nam afscheid van de stok oude Marie en raakte in coma. Langzaam maar zeker vertrok hij. Niemand weet waar naar toe in zeven lange dagen en zeven lange nachten. Hij stierf in het warme bed van de Hollandse, op het nippertje ontsnapt aan de eenzaamheid en zij waste zijn voeten... Met de geur van wierook en het geluid van een vals klinkend orgeltje werd hij in aanwezigheid van een zoon en een dochter begraven. Hij wilde taal noch teken op zijn graf.

Na het open gaan van de oostelijke grens was ik, de Hollandse, al één keer eerder gaan kijken naar de bergtoppen die er waarschijnlijk nog net zo uit zien als ze er 80 jaar geleden uit hebben gezien toen de kleine Alfons daar rond stapte in het voetspoor van Rübzahl. En na dit jaar verzeild te zijn geraakt op Nemoland leek het mij een mooi idee een verlaat gedenkteken voor Alfons Sotta te maken en neer te zetten op zijn geboortegrond en het leefgebied van Rübzahl. Ze leken zowel innerlijk als uiterlijk op elkaar. Het zal een grote en ruige Rübzahl worden uit een eikenhoutenstam gebeiteld.

Een geschenk voor genoten gastvrijheid in Nemoland tijdens de zomer van 2003 en een bijdrage aan het idee, de verwezenlijking én instandhouding van Niemandland. Omdat het een waar gebeurt verhaal is en met dit teken eindelijk de cirkel van leven en dood rond zal zijn. En ik hoop dat deze Rübzahl mensen zal inspireren tot het vertellen van verhalen. Lang leve Rübzahl!

Sage over de witte vrouw van Nemoland

Lipinski is niet alleen de grootste boer van Kopaniec, maar hij is ook het kleurrijke dorpshoofd van Kopaniec en gemeenteraadslid van Stara Kamienica. Hoewel hij als SLDer in de oppositie zit (de burgemeester is van de Boerenpartij), is hij radicaal tegen de geplande mijn in Chromiec, en hij weet dat zeer goed te verwoorden. Toen we bij hem op bezoek waren om onze expeditie naar het provinciebestuur voor te bereiden, liet hij ons een stapel oude papieren zien. Het waren Duitse damesbladen uit eind 19e eeuw, oude ansichtkaarten, wat brieven en een brochure in het Duits over Kopaniec, dat in de Duitse tijd Seiferschau heette. Nemoland heette toen Kolonie Ramberg en hoorde bij Seiferschau. In de brochure stond een foto van Ramberg en de tekst: "Zu Seiferschau gehört noch die Kolonie Ramberg mit Wassermühle, einigen Häusern und gutem Gasthaus zu Erholung. In unmittelbarer Nähe das Ramberger Loch mit der Sage von der weissen Frau." We waren stomverbaasd omdat deze vermelding geheel aansloot op onze eigen mythe over Aga, de heks van de Heksenberg. Wie was de witte vrouw en waar was het 'Ramberger Loch'? Is de witte vrouw onze Aga? We hebben toen de familie van de Duitsers gebeld die vroeger in Ramberg gewoon hebben. Marianne Olthaus, kleindochter van Anna Pfohl, eigenaar van de molen vertelde dat haar moeder haar als kind verhalen vertelde over 'die Weisse Frau', de witte vrouw, die verscheen op het diepste punt van de Oude Weg van Ramberg naar Seiferschau. Daar is nu nog steeds een groot gat te zien, in de vorm van een vierkant basis met grote brokstukken bewerkte stenen. Marianne vertelde dat de postbode een keer totaal overstuur bij de molen kwam aanrennen. Hij had de witte vrouw gezien, wekenlang lag hij met koorts in bed. Deze zomer gaan we 'het gat van Ramberg' verkennen, en wie weet komen we de Witte Vrouw wel tegen! Misschien weten onze Duitse gasten meer te vertellen, die deze zomer komen.

MYTHEN EN VERHALEN

Op zoek naar de heilige Wolfgang en een Keltische cultplaats

Mythische Kreuztanne opnieuw geplant

In een Duits antiquariaat vonden we het 19e eeuwse boekje *Aus dem Sagenbron des Riesen- und Isergebirges* met tientallen sagen en legenden over de omgeving van Nemoland. Op pag. 117 stond een verhaal over de Wolfgangsbron. Het water zou bijzonder geneeskrachtig zijn. Vroeger was de bron behekst, maar later werd de bron bewaakt door een engel en het Silezische Bethesda genoemd. Dichtbij moet de Wolfgangskapel gestaan hebben, een middeleeuws pelgrimsoord, met een reusachtige dennenboom met een kruis ernaast die de Kreuztanne genoemd werd. Onder de den zou een grote schat begraven liggen, beschermd door een geest in monnikengestalte. Niemand van de vele schatgravers overleefde de zoektocht, steeds verdween de schatgraver in ondergrondse gangen. De kapel werd ook de Heidenkapel genoemd, omdat op die plek van oorsprong een Keltische offerplaats lag. Op oude Duitse kaarten staat de naam Heidenkapelle vermeld.

Afgelopen zomer hebben we gezocht naar de Wolfgangsbron. Niet ver van Iwenica vonden we tegen de hellingen van het Isergebergte een bron met erboven de tekst Wolfgangbrunnen ingebeiteld. Een deel van het woord was weggehakt. Niet ver daar vandaan vonden we een plateau in het bos dat duidelijk met de hand was aangelegd. Dichtbij lag een enorme omgehakte dennenboom. Dit moest de plek van de Heidenkapel en de Kreuztanne zijn! Een paar weken later zijn we met een groep teruggegaan. We hebben op de plek van de oude Kreuztanne een nieuwe Kreuztanne geplant. We hebben in een kring erom heen gelopen en de oude legende voorgelezen. Graag willen we de oude pelgrimspaden naar de Wolfgangsbron en kapel herstellen, en misschien kan er weer een nieuwe kapel komen. Hopelijk overleeft de Kreuztanne. We zullen er goed voor zorgen.

Heilige Wolfgang

Wolfgang is een typisch Duitse heilige. Hij leefde van 924 tot 994 en was bisschop van Regensburg, ook wel Ratisbon genoemd, in Beieren waar hij in het klooster St. Emmeran begraven ligt. Hij stichtte vele kloosters en deed tal van wonderen. Later trok hij zich terug als kluizenaar en werd hij legendarisch door zijn hevige strijd met de duivel. In 1052 werd hij al heilig verklaard. Zijn feestdag werd 31 oktober, zijn sterfdag. Hij werd patroon van de herders, timmerlieden, beeldhouwers, houtbewerkers, kolenbranders en houthakkers. Daarnaast was hij patroon tegen oogziekten, voetkwalen, bloedingen, verlammingen, miskramen, huidontsteking (Wolf), jicht, jeuk, beroerte en onvruchtbaarheid. Dus hij werd een echte volkshelige voor de dorpingen die leefden van de bossen, zoals de streek van het Iser- en Reuzengebergte, in de overgangstijd van heidendom naar Christendom. In de verhalen over de Wolfgangsbron en de kapel komen het heidense en het christelijke op een wonderlijke manier samen.

De verhalen van Ramberg

In mei komt Joppe op bezoek. Hij is geboren in Ramberg in de boerderij die vroeger naast ons café stond. Hij heeft met zijn vader het café (toen hooischuur) gebouwd. Hij komt voor het eerst terug in Ramberg sinds de oorlog. Hij is muzikant en speelde altijd trompet. Zijn vader speelde vroeger in de dorpsfanfare van Seifershau. We hebben hem gevraagd zijn trompet mee te nemen naar Ramberg. We willen hem graag horen trompet spelen in Ramberg. Ook komt de familie Pfohl (van het Molenhuis) op bezoek. We hopen veel te weten te komen over de geschiedenis van Ramberg en we zullen hun verhalen zeker bewaren.

NEMOLAND MOET BLIJVEN!

Na 5 jaar hebben we het Nemoproject in Polen de logische naam *Nemoland* gegeven; *Niemandland*. De wandelaar is niemand, ook in Polen, het land is van niemand, misschien wel tijdelijk op papier, maar uiteindelijk behoort de grond alleen zichzelf toe. Nemo mag haar tijdelijk gebruiken. En dat doen we met veel zorg en plezier. En met verhalen en muziek. We proberen de verhalen van de geschiedenis, het landschap en de streek weer tot leven te brengen. Aga de heks is daar een mooi voorbeeld van. Eigenlijk is Aga een kruidenvrouwetje, dat vanaf de Heksenberg toezicht houdt op het Nemoland. Als het haar niet bevalt dan gaat het er rommelen....maar nu is ze tevreden. Zelfs meer dan dat, want ze zag afgelopen zomer het land groeien en bloeien. Nog nooit waren er zulke mooie bloeiende tuinen en kwamen er zoveel kinderen op de berg als afgelopen zomer. Er werd getimmerd, gezaagd en geschilderd en er kwam een lief geitje.

Overal werd gewandeld, er werden stenen gezocht en muziek gemaakt bij het kampvuur. En vooral het gezang van de Nederlandse beheerders bekoorde haar. Ze hoorde zelfs een lied over haarzelf, Aga, dat bij het kampvuur gezongen werd. Lucht en aarde, water vuur, Aga is gekomen.....zo begon het. Maar ook het niemandland heeft zijn duistere kant. Bedreigingen van het grote geld. De wegenbouw en porcelein-industrie heeft maling aan Aga of Nemoland en wil haar grondstoffen toevallig net hier uit de grond halen. Nemoland moet blijven!

Mathilde

DE IDEALEN VAN NEMO IN POLEN

Walden 1898 voorbeeld voor Nemoland 1998

Het ontwikkelingsmodel van Nemoland in Polen, gebaseerd op duurzame ontwikkeling en daadwerkelijke participatie, heeft de vorm van een 'vrije associatie'. Via een associatief verband bundelen participanten en vrijwilligers gezamenlijke belangen en idealen met behoud van eigenheid. Bestaande middelen en mogelijkheden worden zoveel mogelijk benut en de gemeenschappelijke inbreng is bepalend voor het resultaat. De inspiratie van dit model wordt geleverd door de ideeën van Frederik van Eeden en Nescio die zij rond 1898 in verschillende kolonies met wisselend succes probeerden vorm te geven

Peter Spruijt

De koloniebeweging van Frederik van Eeden

Frederik van Eeden zag de productieve associatie als een alternatief voor het kapitalisme en communisme, als een 3e weg. De politieke en parlementaire actie beschouwde hij als secundair, maar: *'de economische actie, het door ieder, persoonlijk daadwerkelijk veranderen van zijn bestaanswijze acht ik primair'* schreef hij in 1898.

De arbeiders moesten niet meer voor een baas gaan werken maar voor elkaar; zijn leuze was: *Werkers! Werkt voor elkander!* Van Eeden zag in het particuliere grondeigendom de basis voor alle bestaande verschillen in rijkdom en macht. Op 13 februari 1901 vond in Amsterdam een vergadering plaats, waarop men besloot tot de oprichting van de vereniging Gemeenschappelijk Grondbezit (GGB) met het doel: *'de grond te brengen in gemeenschappelijk bezit en gebruik, waarbij door een rechtvaardige organisatie van de gemeenschap, die hem bewoont en bewerkt, de bestaande maatschappelijke bevoorziening vermeden en de individuele vrijheid gewaarborgd wordt'*. De vereniging wilde landkolonies stichten in de vorm van coöperatieve associaties binnen de bestaande maatschappij, die, op pachtvrije grond, een onafhankelijk, eenvoudig, harmonisch bestaan mogelijk zouden maken voor iedereen die wilde werken. In het ledenblad De Pionier werd fel gediscussieerd over doel en middelen, o.a. door redactielid Nescio.

Met de kolonie Walden in Bussum probeerde Frederik van Eeden van 1898 tot 1907 zijn ideeën in praktijk te brengen. Ook Nescio en zijn vrienden ('de Titaantjes') hadden een kolonie (Tames) tussen 1900 en 1904 en de Christenanarchisten rond prof. Jacob van Rees stichtten in 1899 een kolonie in Blaricum, die het tot 1911 uithield. Door onderlinge verdeeldheid, een vijandige buitenwereld en de gevolgen van de Spoorwegstaking in 1903, gingen de kolonies allen failliet. De GGB werd in 1958 opgeheven, maar de ideeën van Van Eeden werden steeds aangepast en kregen in onze tijd een nieuwe vorm

in de kraakbeweging, woongroepen en spirituele en ecologische leef/werkgemeenschappen.

Het doel van Nemoland

Ook Nemoland is een 'vrije associatie', geïnspireerd op het Walden van Van Eeden en het Tames van Nescio. Het voorbeeld van Nemo in Polen toont aan dat het concept werkt en effectief is. Er zijn wel verschillen met Walden en de kraakbeweging. Nemoland heeft ideële doelen, maar een zakelijke basis die de doelstelling en het concept beschermen en prikkelt om een gezonde exploitatie op te zetten. Het Nemo-verenigingsverband dient om de bezoekers en sympathisanten te betrekken bij de doelstelling van Nemoland. Verder is er verschil met andere leef/werkgemeenschappen zoals Ecolonie, de Kleine Aarde, de ideeën van Savita of spirituele gemeenschappen. Nemoland wil geen eiland zijn en haar eigen ideologie niet centraal stellen, maar ze is vooral gericht op de (Poolse) omgeving en de gasten. Het is een bewuste keuze om het project niet te ontwikkelen vanuit een Hollands model, maar om uit te gaan van wat we kunnen bijdragen aan de Poolse omgeving en wat gasten en vrijwilligers kunnen inbrengen. Op die wijze groeit het project organisch mee met wat de Nemoleden en de Poolse omgeving aanbieden en mogelijk maken. Daarbij is ook gekozen om de voorzieningen sober en kleinschalig te ontwikkelen, met behulp van mensen en materialen uit de buurt. De stapsgewijze aanpak is een typisch Poolse benadering, waarbij het proces net zo belangrijk is als het resultaat.

De komende jaren wil Nemoland haar doelgroep uitbreiden door reïntegratietrajecten en trajecten voor 'ervaringsleren' aan te bieden voor probleemjongeren, scholieren en studenten, maar ook vakantiegangers die hun vakantie zinvol willen besteden (zie pag. 16/17). Centrale thema van de diverse activiteiten zijn de mythen en verhalen van het Poolse Iser- en Reuzengebergte. (lees het verhaal over Alfons Sotta pag. 7)

Reizen door Niemandsland op zoek naar mythen en verhalen van het Iser- en Reuzengebergte

Nemoland is letterlijk een niemandsland, waar de 'grote woorden en ideeën' stilvallen en kleine dingen weer belangrijk worden. Het is een ideaal wandelgebied, waar je kunt struinen in de breuklijnen van de geschiedenis en het landschap.

Struinend in de breuklijnen zoekt en verzamelt Nemo de verhalen en legenden van het Isergebergte en Reuzengebergte. Daarom heeft Nemo hier een 'kolonie' gesticht, Nemoland, als basis om het gebied te leren kennen en waarderen, en de verhalen (struinend) te verzamelen en te beleven.

Theorie van het struinen in de praktijk

De filosofie van Nemo is dat het waardevolle in een landschap en in een cultuur niet te vinden is in wat de samenleving voor 'mooi' en 'juist' houdt, maar juist te vinden is in de achterlanden, de marges en randgebieden, in grensgebieden en het niemandsland; in de breuklijnen van de geschiedenis en het landschap. Daar liggen de voetsporen die al eeuwenlang het landschap (be)leefbaar hebben gemaakt, en die we struinend opzoeken en herstellen.

De voetsporen zijn de verhaallijnen van het landschap, waarmee we de mythen en legenden van het landschap terug willen vinden en opnieuw lezen. Hiermee brengt Nemo 'theorie van het struinen' (zie pag. 7 van de Vrije Wandelaar) in de praktijk. Van een actieclub die steeds tegen instanties riep dat paden behouden moesten blijven, is Nemo veranderd in een 'vrije associatie' die zelf paden herstelt en nieuwe ontwikkelt door te struinen.

Struinen in de breuklijnen van het landschap

Peter Spruijt

Nemoland ligt in het Isergebergte en Reuzengebergte (in het Sudetengebied van Pools Neder-Silezië), in het hart van Europa en het epicentrum van een roerig verleden waarvan de sporen nog goed zichtbaar zijn. Door het gebied lopen de belangrijkste geologische en historische breuklijnen van Europa, daarom biedt het gebied een caleidoscoop van de geschiedenis van Europa en een toegang tot verborgen schatten. In het westen zijn de meeste breuklijnen onzichtbaar gemaakt of opgeborgen in musea, hier ligt het verleden nog zichtbaar aan de oppervlakte. Evenals de talrijke mineralen, lijken alle sporen van het verleden er te kristalliseren in de meest wonderlijke vormen. Door het IJzeren Gordijn is het gebied afgesloten geweest en heeft de tijd er meerdere dimensies en vormen gekregen. Het is een Niemandsland geworden: een wandelaar wordt in dit gebied een tijdsreiziger in een mythisch landschap. In de breuklijnen van de geschiedenis bloeien de verhalen, legenden en mythen die vertellen over de geschiedenis, het landschap, de mensen die er woonden en hun geheimen.

Nemoland ligt op de breuklijnen:

- tussen het Sudetengebergte en de grote Pools/Duitse laagvlakte

Het Sudetengebergte (met als hoogste bergketen het Reuzengebergte) is geologisch zeer oud (ca. 500 miljoen jaar oud, ontstaan tijdens de Hercynische plooiingen). Door sterke erosie door o.a. tropische zeeën is het gebergte verder afgevlakt (van ca. 5000 naar 1600 m.) en zijn tijdens ijstijden diepe dalen gevormd. Hierdoor liggen de mooiste mineraalgesteenten aan de oppervlakte, en is het gebied interessant voor open mijnbouw van gesteenten.

- tussen oerbos en beschaving

Al in de Romeinse tijd werd het gebergte beschouwd als de uiterste noordelijke grens van beschaafd Europa. Tot de 15e eeuw was het Reuzengebergte een ondoordringbaar oerbos. Later was het gebied beroemd door de geneeskrachtige kruiden. Houtkap en productiebossen voor de glasovens en mijnbouw hebben veel oorspronkelijke natuur vernietigd, en de bossen bleken extra kwetsbaar voor de zure regen. Ook het toerisme (wintersport) heeft veel schade toegebracht aan de natuur. Maar door het ruige klimaat en de grote verscheidenheid aan biotopen, blijkt de natuur toch sterker dan de cultuur.

- tussen natuurpark en agrarisch cultuurlandschap

Nemoland ligt tussen de uitgestrekte natuurgebieden van het Reuzengebergte/Isergebergte en een oud kleinschalig cultuurlandschap, waarvan de ontginningsspatronen vanaf de 14e eeuw nog vrijwel in tact zijn. Omdat sinds 1989 de boeren grotendeels verdwenen, zijn in het gebied alle stadia van verruiging zichtbaar. Doordat vrijwel geen kunstmest gebruikt is, ontstaan zeer bijzondere biotopen. Het gebied is goed geschikt voor ecologische en ambachtelijke agrarische bedrijvigheid en daarom aantrekkelijk voor Nederlandse boeren om samen met Polen een bedrijf op te zetten. Natuurontwikkeling kan heel goed samengaan met agrarische bedrijvigheid, eco/agrotoerisme en bescherming van de natuur en het cultureel erfgoed.

- zwarte driehoek tussen drie industriegebieden

In de communistische tijd werd het gebied bij elke windrichting bevuild met zure (bruinkool) regen, uit drie omringende mijnbouwgebieden, vanuit het westen (Dresden), het oosten (Opper-Silezië) en het zuiden (Tsjechië). Door de massale bossterfte stond het gebied bekend als 'de zwarte driehoek'. Nu blijkt dat de aantasting ook positieve kanten heeft. De kaalslag veroorzaakt onverwachte biotopen en er ontstaan ook natuurlijke bossen.

- tussen heksen en geesten

Vanouds levert het landschap rond het Reuzengebergte en Isergebergte een schat aan mythes en verhalen. Vooral de berggeest Rübzahl geldt als hét symbool van de magische natuurkrachten in het Reuzengebergte. De berg bij Nemoland werd de Heksenberg genoemd, en nog steeds vinden er onverklaarbare natuurverschijnselen plaats. Misschien bestaat er wel een geheime verhouding tussen Rübzahl en de heks Aga van Ramberg (maar dat is een verhaal dat alleen bij volle maan verteld en gehoord mag worden).

- tussen West-Europa en Slavisch Europa.

Het gebied ligt op de grens tussen Slavisch en West-Europa. Tot de 12e eeuw werd het gebied door de Poolse Piasten geregeerd en later door (grotendeels Slavische) Boheemse vorsten. In de 13e eeuw passeerden de verwoestende Mongoolse invasies, die hier afsloegen naar het zuiden (en zo West-Europa spaarden). Vanaf de 14e eeuw werd het gebied ontgonnen door Duitse migranten. Vanaf 1526 kwam het onder katholiek Oostenrijks-Habsburgs bewind, en in 1741 veroverden de protestante Pruisen o.l.v. Frederik de Grote het gebied. Na 1945 werd de streek deel van de nieuwe Poolse republiek, onder de hoede van de Sovjet Unie. In 1989 wordt Polen eindelijk zelfstandig.

- tussen katholiek en protestant

Tijdens de Reformatie vluchtten veel protestante Hussieten uit Bohemen naar het veilige Silezië. De Reformatie sloeg aan: Neder Silezië werd voor het grootste deel Luthers. De barokke Oostenrijkse Contra-reformatie kreeg vanaf 1648 wel weer de kerken terug, maar slaagde er niet in de protestante invloed terug te dringen. De Dertigjarige Oorlog teisterde heel midden Europa, maar de streek rond Kopaniec (Seiferschau) lag zo afgelegen, dat het oorlogsgeweld er niet doordrong. Vanaf 1741 overheerste de Lutherse staatskerk. Nu is het gebied vrijwel 100% Pools katholiek en zijn de Lutherse kerken vervallen.

- tussen nieuwe en oude economie

Polen wordt op 1 mei 2004 lid van de EU en is al lid van de NAVO. Heel Polen is gespleten door twee economische systemen: de EU-normen en de eigen traditionele economie. De breuk veroorzaakt rijkdom en grote armoede, ondernemerszin en apathie, opportunistische en extreem rechtse politieke partijen. Veel kleine Poolse boeren lijken op dit moment niet opgewassen tegen het snelle geld van de nieuwe economie: ze houden er mee op of zoeken hun heil in het informele circuit. De streek van Nemoland heeft geen economische betekenis in de nieuwe economie: het gebied is de afgelopen 10-15 jaar zienderogen verpauperd. Tal van Polen zijn bang dat als de grenzen opengaan, het gebied overstroomd wordt door Duitsers en Duits kapitaal. Ongetwijfeld zal Silezië in de toekomst als nieuwe economische zone een belangrijke economische en politieke rol spelen in Midden Europa, maar de vraag is of de Polen daarvan zullen profiteren en of het waardevolle natuurlijke landschap niet de dupe wordt.

- tussen twee verdreven volkeren

De Duitse bewoners werden in 1946 verdreven. In hun plaats kwamen de op hun beurt verdreven Polen uit het toenmalige Oost-Polen (nu Oekraïne). Het 'Riesengebirge' roept bij de verdreven Duitsers heimwee naar het verloren land op; Jelenia Góra had Hirschberg moeten zijn! Maar ook de Polen hebben heimwee naar het verloren land; Jelenia Góra had Lwów moeten zijn! Zo is niets wat het had moeten zijn en was vroeger alles anders (en beter).

- tussen dromen en werkelijkheid

Omdat niets is wat het had moeten zijn en de mythes van het landschap hardnekkiger zijn dan de bewoners, trekt het gebied vanouds veel kunstenaars. Nog steeds zijn er veel kunstenaarskolonies en avant garde theaters. Hier komt een kenmerk van Polen aan de oppervlakte dat je ook veel in de Poolse literatuur tegenkomt, nl. dat dromen en verhalen vaak sterker zijn dan de werkelijkheid en op eigen kracht tot leven komen. Ook Nemo wordt hierdoor beïnvloed en heeft bij het Reuzengebergte een verhalencentrum opgezet om de Poolse verhalen verzamelen, te lezen en te vertellen: om zo op het spoor te komen van het 'Poolse geheim'.

POOLSE DORPSBEWONERS IN OPSTAND

Mijnbouwplan bedreigt dorpen en voortbestaan Pools Nemoproject

In het zuid-westen van Polen zijn dorpsbewoners in opstand gekomen tegen mijnbouwplannen van Poolse firma's die grote delen van beschermde natuurgebieden willen afgraven om gesteenten te winnen. Het bedreigde gebied bestaat uit een waardevol en natuurlijk cultuurlandschap aan de rand van verschillende nationale parken in het Reuzengebergte en Isergebergte in het Sudetengebied van zuid-west Polen. Dit eeuwenoude cultuurlandschap is relatief onaangestast en heeft een hoge concentratie aan monumenten: kastelen, paleizen, oude boerderijen, molens, kerken en archeologische vindplaatsen. Europese cultuurorganisaties verenigd in de ICOMOS-IFLA hebben de Poolse overheid geadviseerd de regio op te laten nemen op de Unesco Werelderfgoedlijst.

Peter Spruijt

De mijnbouwplannen bij Nemoland

In de gemeente Stara Kamienica, tussen Chromiec en Mala Kamienica, rond Nemoland, kocht de Poolse firma Pol-Skal onder valse voorwendselen (vermomd als paardenfokker) 100 ha aan in een beschermd dorpslandschap. Begin 2003 was de burgemeester bereid de mijnbouw toe te laten. Maar vanaf mei 2003 ontstonden in de omringende dorpen massale protesten in de vorm van protest-comité's die handtekeningen verzamelden en petitie's schreven. Na de vele protesten herzag de burgemeester zijn mening en besloot de mijn af te wijzen. Daarna bleek dat zowel provincie als het gemeentebestuur procedurele fouten hadden gemaakt, dat alles weer overnieuw moest. De bewoners zijn bang dat de provincie al een akkoord heeft met de mijn, en dat ze juridische spitsvondigheden gebruikt om de mijn toch toe te laten. Want het provinciebestuur (Wojewoda) beslist uiteindelijk over de mijn en kan het besluit van de burgemeester naast zich neerleggen. De samenwerkende protestcomité's konden zoveel fouten aantonen in de procedurele stukken, dat Pol Skal in oktober 2003 haar aanvraag introk. Dat leek op een overwinning, maar niet lang daarna begonnen ze de procedure weer overnieuw, ditmaal wijzer geworden door de protestcomité. Weer wees de burgemeester de aanvraag af, maar Pol Skal ging in beroep bij een juridisch college. Eind februari 2004 wees dit college het beroep van Pol Skal af. Het vervolg is nog onzeker, maar tot nu toe zijn alle 'aanvallen' van Pol Skal nog afgeslagen.

Einde van duurzame ontwikkeling

De mijnbouwplannen zijn letterlijk verwoestend voor deze kwetsbare landschappen. Het voorbeeld van Klopotnica in de gemeente Mirsk laat het vernietigende effect zien van een steenmijn op het landschap en het leefmilieu in de wijde omgeving. Niet alleen de natuur-, cultuur- en landschapswaarden worden onherstelbaar aangetast, maar elke vorm van duurzame ontwikkeling op het gebied van ruraal toerisme, lokale economie en leefbaarheid wordt voorgoed afgebroken. Uit onderzoek blijkt dat de plaatselijke bevolking in geen enkel opzicht profiteert van de mijn; noch qua werkgelegenheid, noch via andere sociale en economische investeringen. Integendeel, de streek verpaupert zienderogen, alleen een brede asfaltweg waar continu zware trucks met stenen rijden, domineert het dorp.

Regelmatig zijn er explosies die grote stofwolken veroorzaken. De bewoners zijn erg bang dat het gevaarlijke uranium te voorschijn komt, dat vroeger hier gedolven werd. Nemo is nauw betrokken bij de mijnbouwproblematiek omdat de mijnbouwplannen in Chromiec ook een directe bedreiging zijn van het Nemo project in Polen. Het bedreigde gebied grenst direct aan het Nemohuis.

Symptoom van falende politiek

De verwoestende mijnbouwplannen zijn een symptoom voor de economische en sociale problemen van Polen in de overgangsfase naar het EU-lidmaatschap. De opkomende vrije markt economie schept interessante mogelijkheden voor ondoorzichtige kapitaalkrachtige firma's, want in de overgang naar de Europese wet- en regelgeving bevinden zich veel lucratieve marges. Provinciale, regionale en lokale bestuurders zijn daarbij vaak genoodzaakt hun acute geldproblemen met korte termijn projecten op te lossen en zijn extra gevoelig voor de aanbiedingen van de mijnbouwfirma's. De Poolse firma Pol Skal die de mijn bij Nemo en in Karpniki wil openen is een goed voorbeeld. De firma heeft geen ervaring met mijnbouw en is opgericht door een vermogende Poolse ex-autocoureur die in München woont. De firma is enkel bekend vanwege het sponsoren van raceauto's. Omdat buitenlanders geen grond mogen aankopen treden talloze Poolse firma's op als stroman van vreemd kapitaal en zijn miljoenen hectares Pools grondgebied al in buitenlandse handen. Zeer waarschijnlijk is Pol Skal ook zo'n sluis voor vreemd geld, en zal de firma zich (financieel en juridisch) niet verantwoordelijk voelen voor schadelijke effecten van de mijnbouw, laat staan voor het herstel van de schade. Het zijn vooral de provincie-bestuurders (Wojewoda) die bereid zijn moeiteloos concessies af te geven. Bovendien zijn de informele netwerken van invloedrijke politici en ondernemers zeer machtig geworden in Polen, omdat de politieke controle in parlement en gemeenteraad onvoldoende functioneert, en omdat de "3e sector" -de NGO's, onafhankelijk maatschappijkritische instellingen, zoals de milieubeweging- onvoldoende middelen, mensen en juridische mogelijkheden heeft. Veel Polen hebben zo weinig vertrouwen in het "corrupte" politieke systeem, dat ze beïnvloeding bij voorbaat voor onmogelijk houden.

Dorpsbewoners protesteren

Polen is aan het veranderen. In de hele Poolse geschiedenis is trouwens een onderstroom zichtbaar, waarbij politieke en sociale veranderingen vanuit de basis in gang gezet zijn. Er is een typische Poolse traditie van verzet en oproer tegen ongewenste ontwikkelingen, die uiteindelijk culmineerde in de beweging rond Solidarnosc in de jaren 80 van de vorige eeuw. Ook nu is een vergelijkbare onderstroom zichtbaar in de vorm van bewonersinitiatieven en dorpsverenigingen die opkomen voor de bescherming en het behoud van natuur, landschap en cultureel erfgoed. Een gemeenschappelijk kenmerk is dat de gemengde Pools-Duitse geschiedenis erkend wordt bij de waardering van cultuur en natuur. De toetreding tot de EU heeft deze ontwikkeling in een stroomversnelling gebracht omdat men zich onderdeel voelt van een gemeenschappelijke Europese cultuur. Het grote probleem van deze groepen is dat ze door taalproblemen en financiële problemen onvoldoende steun ondervinden uit het buitenland.

Voorbeeld 1: Klopotnica

In Klopotnica is al jaren een kleine groep bewoners actief om mijnbouwplannen tegen te houden. Maar het gemeentebestuur van het industriestadje Mirsk had weinig affiniteit met natuur en dorpscultuur en was niet te overtuigen. En de plaatselijke bevolking liet zich ompraten door o.a. de pastoor die na een gift van de mijnbouwfirma pleitte voor de komst van de mijn. Maar na de komst van mijn zag men -te laat- de verwoestende gevolgen. Bij de laatste verkiezingen stemde praktisch het hele dorp de oppositiekandidaat. Maar dit kon niet voorkomen dat aan de andere kant van het dorp twee nieuwe mijnen komen.

Voorbeeld 2: Karpniki

In Karpniki, midden in het natuurpark Rudawy Janowice met de hoogste concentratie kastelen en paleizen in Europa (elk Europees vorstenhuis had hier een kasteel), kreeg de mijnbouwfirma Pol-Skal van de burgemeester toestemming proefboringen te doen. In het algemeen tasten proefboringen het landschap zodanig aan, dat er al sprake is van onomkeerbare situatie en feitelijke mijnbouw. Er ontstond een plaatselijke actiegroep die zich als dorpsvereniging organiseerde. Met behulp van advocaten en een uitgebreide lobby lukte het de actiegroep juridische gaten te schieten in de plannen. Er bleken zoveel fouten gemaakt te zijn in de procedures rond de aanvraag van de vergunningen, dat Pol-Skal de proefboringen moest stopzetten en uitstellen. Inmiddels heeft de burgemeester veel spijt van zijn toestemming. Gewacht wordt nu op een juridisch tegenoffensief van Pol-Skal, die over veel advocaten beschikt.

Voorbeeld 3: Kopaniec

In Kopaniec in de aangrenzende gemeente Stara Kamienica, is het wel gelukt 5 jaar geleden mijnbouwplannen tegen te houden door een breed gedragen actiegroep van dorpsbewoners., de dorpsvereniging Kopaniec.

Lobby tegen mijnbouwplan bij Nemoland

Direct na het bekend worden van de mijnbouwplannen in april 2003 werden door de plaatselijke dorpschouwen drukbezochte dorpsvergaderingen georganiseerd in Mala Kamienica en Chromiec, waarbij protest-comité's werden opgericht. Ook de dorpsvereniging Kopaniec was zeer actief. Direct werden protestbrieven en persberichten opgesteld en verstuurd. Het comité in Chromiec werd de drijvende kracht met de enorme inzet van twee dorpsbewoners, gesteund door een brede achterban. Het Nemohuis werd het centrum van de lobby-activiteiten omdat Nemo over een computer, printer, vergaderruimte en financiële ondersteuning beschikte. Dankzij een Poolse gast uit Nederland, konden we als Nemo ook protestbrieven in het Pools schrijven aan overheden en kranten. Nemo heeft vooral internationale contacten gezocht in de strijd tegen de mijn. Er werd (i.s.m. met Eceat) een brief opgesteld, getekend door tientallen internationale organisaties en in het Europees Parlement werden vragen gesteld.

Hier volgt een verslag van de activiteiten van Nemo:

1. Het organiseren van een koepeloverleg in Lomnica van alle plaatselijke de comité's om ervaringen uit te wisselen en gezamenlijke acties te ondernemen.
2. Het organiseren van een bezoek met een delegatie uit Stara Kamienica aan het provinciebestuur in Wroclaw, in een schoolbus met 10 mensen. Het werd een opwindend gesprek van 2½ uur. Nemo kleedde het bezoek aan met het aanbieden van een plant en een pot jam uit het bedreigde gebied, een map tekeningen en protestbrieven van een Amsterdamse basisschool. Het protestbord dat we gemaakt hadden haalde vele kranten.
3. Het organiseren van een dorpsmanifestatie in Mala Kamienica, grenzend aan het bedreigde gebied. Nemo organiseerde een maaltijd in de buitenlucht met optredens van een Nederlands koor en onze zingende beheerders Hans en Fred. Er was een expositie met de vele krantenartikelen en de mensen van de comité's hielden toespraken. Het was een feestelijke bijeenkomst die dansend werd afgesloten.
4. In Nederland kreeg Nemo financiële steun van Milieukontakt Oost-Europa en ook Nemoleden hebben financieel bijgedragen. Daarmee werd het comité in Chromiec ondersteund, sommige kosten van Nemo betaald en was er een reserve voor advocaatskosten bij de te verwachten juridische procedures.
5. In Poolse kranten kreeg vooral het verhaal van Nemo veel aandacht omdat de bedreiging van het Nederlandse project tot de verbeelding sprak.
6. Het inschakelen van een Poolse jurist, deskundig op het gebied van milieurecht.
7. Het schrijven, het vertalen in het Duits/Engels/Pools en het rondsturen van brieven, persberichten en achtergrondinformatie naar kranten, NGO's, belangenorganisaties enz. in Nederland, Duitsland, Polen en naar EU-organen.
8. Het aanbieden van protestbrieven aan de Poolse minister die toevallig in de buurt was.
9. Het maken van fotoreportages en een videoproductie door bevriende fotografen en filmers.

ERVARINGSLEREN IN NEMOLAND POLEN

Naast het gewone aanbod voor wandelaars en natuurvrienden, biedt Nemoland in Polen ook programma's aan gericht op ervaringsleren.

Wat is ervaringsleren?

Ervaringsleren is gebaseerd op de uitgangspunten van de Duitse sociaal pedagoog Kurt Hahn (1886-1974). Zijn motto was: er is meer in je dan je denkt. Voor hem waren er in projecten ervarend leren drie basisdoelstellingen: vitaliteit, authenticiteit en samenleven/samenwerken. Hij wilde inhoud geven aan deze doelstellingen door het ontwikkelen van een ervarings-therapie bestaande uit vier elementen: fysieke training, een expeditie van enkele dagen, een project uitvoeren en dienstverlening aan de medemens. Doel is door het ervaren van moeilijke en vreemde situaties te leren omgaan met jezelf, je eigen mogelijkheden en met anderen. Deze ervaring doe je op door middel van verschillende activiteiten in een natuurlijke omgeving, met stevige wandeltochten, werken in de natuur, bouwen aan nuttige projecten, contacten met de plaatselijke bevolking en/of via workshops en uitwisselingsprojecten. In het ervaringsleren wordt door de deelnemers met veel ruimte voor inzet, prestatie en improvisatie gewerkt aan doorzettingsvermogen, zelfvertrouwen en creativiteit. In de vreemde omgeving zijn de deelnemers voor een belangrijk deel op zichzelf en op de samenwerking met anderen aangewezen. En juist daardoor leert men zichzelf als individu en als deel van een groep beter kennen en de mogelijkheden daarvan benutten.

Keuzes maken!

Wanneer een deelnemer besluit deel te nemen aan een activiteit, dan onderwerpt men zich vrijwillig aan de methode van het ervaringsleren, waarin soms eigen grenzen verlegd moeten worden. Door het avontuurlijke karakter van de activiteiten, weg van de dagelijkse sleur en omgeving, is de aantrekkingskracht ervan op groepen en individuen groot. Onderdeel van het leren is het kunnen omgaan met teleurstellingen en frustraties. Je kiest ervoor om die niet uit de weg te gaan. Juist het samen aangaan van uitdagingen, ver weg van de normale beschutte omgeving, het delen van ervaringen en het rekening houden met anderen is de essentie van het ervaringsleren. Net als in het dagelijkse leven zullen angsten, conflicten en irritaties optreden. Ze zijn op te lossen en te overwinnen. Ervaringsleren is een uniek middel om bewust met jezelf en anderen bezig te zijn.

Op avontuur in Polen!

We nodigen je uit deel te nemen aan onze activiteiten in en rond Nemoland, in het zuidwesten van Polen, aan de rand van het Reuzengebergte en Isergebergte, 900 km. van Amsterdam. De heuvelachtige streek rond Nemoland is ruig en avontuurlijk, met veel stromende beken, dichtgegroeide voetpaden, rotsen en bossen. In tegenstelling tot Nederland kun je overal struinen.

Nemoland ligt op een afgelegen eigen terrein van 32 ha., midden in de natuur, met voldoende kampeer- en groepsvoorzieningen, tussen de dorpen Kopaniec en Chromiec in de gemeente Stara Kamienica, ongeveer 20 km ten westen van de stad Jelenia Góra. Hier organiseren we onze activiteiten, zoals de avontuurlijke wandeltochten, het werken in de natuur, de workshops en bouwactiviteiten. Het contact met de Poolse omgeving is een wezenlijk onderdeel van de Nemo-activiteiten. De ervaring van een vreemde omgeving en het contrast met een onbekende cultuur en geschiedenis, is een verrijkende ervaring.

Ervaringsleren: voor wie en waarom?

De doelstelling van Nemoland is het ervaringsleren een nieuwe invulling te geven voor een breed publiek. Dat kunnen gemotiveerde scholieren of studenten zijn, maar ook jongeren vanuit een penitentiaal of psychiatrisch circuit. Of mensen die vastgelopen zijn in hun werk- of leefomgeving en zich opnieuw willen oriënteren op hun mogelijkheden. Groepen uit het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, buurthuizen etc. kunnen hier de uitdaging vinden van een actieve en leerzame vakantie. Maar ook mensen die hun vakantie zinvol willen besteden en nieuwe ervaringen willen opdoen, zijn welkom. Doel is reïntegratie in brede zin: het reïntegreren van wat op een ongezonde manier van elkaar gescheiden is geraakt: gevoel en verstand, natuur en cultuur, vaardigheden en zelfbeeld, individu en omgeving.

Met Nemo naar Nemoland

Nemo is in 1988 opgericht als een wandelorganisatie die het wandelen niet alleen ziet als een sportieve en gezonde activiteit, maar ook als een manier om betrokken te raken bij de natuur, de geschiedenis van het landschap en de mensen die er wonen. Wandelen is bij uitstek een manier van ervaren en leren wat de omgeving en de mensen die je tegenkomt te bieden hebben. Zo kan toerisme ook bijdragen aan de duurzame ontwikkeling van de streek omdat de toerist zich niet opstelt als consument, maar als gast en participant. Nemo is Latijn voor 'niemand', want zo voelt een 'lerende' wandelaar zich als hij zich openstelt voor nieuwe ervaringen buiten de grenzen van zijn oude en vertrouwde 'ego'.

Programma-aanbod ervaringsleren in Nemoland Polen

Activiteiten

- 1 **Bivak** Kamperen op een afgelegen plek bij de beek zonder enige voorzieningen. De groep is geheel op zichzelf aangewezen en zorgt voor de eigen voorzieningen en maaltijden uit wat de omringende natuur te bieden heeft.
2. **Natuurcamping** op het eigen terrein van Nemoland met gebruikmaking van de groepsverblijven, activiteiten-ruimten of de theaterzaal.
3. **Primitieve wandeltocht** Moeilijke, maar spannende voetocht door bos, moeras, over beken en steile hellingen. De tocht kan een halfdaagse of ééndaagse wandeling zijn, of een meerdaagse wandeling met overnachten in de vrije natuur, op een boerderij of in een berghut.
4. **Werken in de natuur** Na een korte werkbespreking met duidelijke (veiligheids)instructies en het uitdelen van gereedschap, wordt niet lang na zonsopgang (weer of geen weer) begonnen met het vrijmaken van verwilderde voetpaden, het ontginnen van een verruigd terrein, het maaien en hooien van graslanden, het zagen van bomen, het onderhoud van de moestuin, het herstel van landschapselementen, het bouwen van een voetbrug of werken op de boerderij. Met regelmatig korte pauzes en een stevige lunch wordt tot 16 uur doorgewerkt. Blaren worden beschouwd als eerste fase van de noodzakelijke eeltvorming.
5. **Werken aan een zinvol bouwproject** Op het terrein van Nemoland worden allerlei voorzieningen gebouwd, zoals een sanitaire ruimte, een activiteitenruimte, werkplaatsen, ateliers, een bezinningsruimte en het herstellen van een oude watermolen. Ook zijn er veel lopende klussen, zoals schilderwerk, het vervangen van hekwerk en het bouwen van voorzieningen voor dieren. Er wordt gewerkt samen met de Poolse werkers, op de Poolse tijden (van 7.00 uur tot 15.00 uur).
6. **Werken voor de gemeenschap** In het kader van het project voor duurzame ontwikkeling van de gemeente Stara Kamienica draagt Nemo bij aan verschillende projecten in de gemeente; zoals conserveringswerkzaamheden van de twee kasteelruïnes in de gemeente, archeologische onderzoeken, het restaureren van monumenten, het markeren van wandelroutes, het opknappen van gemeenschapsruimten, het opbouwen van een cultureel jeugdcentrum.
7. **Workshop** In de dorpen rond Nemoland wonen veel Poolse kunstenaars die workshops organiseren voor gemotiveerde beginners en gevorderden; zoals glas-inlood, het maken van muziekinstrumenten, potten bakken (er is vorig jaar een grote buitenoven gebouwd), glas en hout beschilderen, beeldhouwwerk.
8. **Educatieve programma's** Eeuwenlang was de streek een cultureel centrum in het hart van Europa, op de grens van Duitsland, Oostenrijk en Polen. Veel sporen getuigen van een rijk verleden. Nemo heeft verschillende educatieve themaprogramma's samengesteld gericht op natuur, cultuur en geschiedenis van de streek.

9. **Verhalenprogramma** Nemo heeft oude verhalen en legenden verzameld over de streek die veel vertellen over de geschiedenis van het landschap en de mensen die er nu wonen en vroeger gewoond hebben. Nemo wil die legenden opnieuw tot leven brengen door het organiseren van verhalenprogramma's, gekoppeld aan themawandelingen, theatervoorstellingen, rituelen en voorlezen bij het kampvuur of in de theaterruimte. De verhalen kunnen ook een kader en herkenningspunt bieden voor de levensverhalen van de gasten, en bieden een creatieve vorm voor zingeving en nieuwe ervaringen.

Begeleiding: Groepen nemen hun eigen begeleiding mee. De beheerder van Nemoland is verantwoordelijk voor de voorbereiding van de activiteitenprogramma's en het verschaffen van de nodige voorzieningen. Ook stelt de beheerder het kader vast van het verblijf en de activiteiten in de vorm van huisregels en duidelijke afspraken. Samen met de begeleider coördineert de beheerder het programma. Op verzoek kan de beheerder ook persoonlijke trajecten aanbieden en coördineren.

Materialen Voor de activiteiten worden de benodigde materialen, zoals lichtgewicht tenten, slaapzakken, rugzakken en dergelijke door de deelnemers zelf meegenomen.

Vorbereiding en inschrijving: Met de individuele deelnemer, groep of organiserende instelling wordt vooraf duidelijke afspraken gemaakt over het programma. De programma's worden op maat gemaakt, en kunnen, afhankelijk van de wensen, intensief tot zeer intensief zijn. De activiteiten vinden het hele jaar door plaats. De voorbereiding bestaat uit:

1. Oriëntatiegesprek, afstemmen van wensen en mogelijkheden
2. Opstellen door Nemo van een plan en offerte. Prijzen zijn afhankelijk van de gewenste voorzieningen en diensten.
3. Contract over periode, voorzieningen, prijzen, deelnemers, activiteiten, begeleiding, verzekeringen, definiëren van noodscenario's, extra wensen (bijv. dieet). Inschrijving geldt na betaling van de reissom
4. Presentatie aan de deelnemersgroep over het doel, voorzieningen, programma en activiteiten
5. Definitieve vaststelling programma en wijze van begeleiding en praktische voorbereiding
6. Ontvangst in Nemoland, introductie en kennismaking

Indien gewenst is er ook een natraject mogelijk met rapportages, (persoonlijke) evaluaties en vervolgtraject.